

Naj serčniša hvala toraj vsim kakoršnim koli podpornikom in pomočnikom, katerim Bog ti-sočerno poverni njihovo blagodušnost, in dodeli zraven družih blagrov tudi prav veselo novo leto (418)! — Ms. Jeranu gre hvala, da so — kakor l. 1868—9, tudi l. 1880 — po Zg. Danici ponatisnjene posebej prišle na svetlo, sploh pač premalo čislane izverstne:

Prestave naj lepših himen sv. cerkve. II. del. Poslovenil J. Bilc. V Ljubljani 1881. 8. 66. Nat. Blaznik. Prodaja kat. bukvarna. Založil L. Jeran. — „Tako imamo Slovenci v svoj jezik lepo, umevno in sploh prav dobro predstavljene vse himne iz brevirja in mašnih bukev, ter jih lahko berejo in pojejo tudi tisti, ki ne umevajo latinščine. To je gotovo velika korist in ne manjša čast za naš narod, zlasti ker tudi sv. Oče so z veseljem sprejeli poklon tega dela in rekli, da dobi častni prostor v njihovi lastni osebni knjižnici (str. 298 cf. str. 197)“.

Domoznanstvo kranjske vojvodine.

Spisal **Iv. Lapajne.**

(Dalje.)

Boji z Madjari.

Madjari, katere so bili Nemci sami na pomoč pozvali zoper slovanske Moravce, delali so zdaj Nemcem samim in njih podložnim Slovencem veliko preglavico. S središčem lepe ogerske dežele niso bili zadovoljni, marveč prodirali so v sosednje pokrajine, v sedanje avstrijsko, štajersko in kranjsko deželo. Nemške čete jih niso mogle zadrževati, in večkrat so bili divje-čili Madjari zmagovalci. Pri Ljubljani je bila l. 919. bitka z Madjari, ki so bili zmagali. Koroški vojvode so se večkrat bojevali zoper nje in nekoliko osvobodili gorotansko-slovenske marke teh pritiskovalcev. Odločilna bitka z Madjari je bila še le na reki Liki blizu Augsburga l. 955.; ta je imela stalne uspehe, kajti Madjari se po-slej niso več upali nadlegovati nemškega kraljestva in njegovih mark.

Vzhodna marka. Koroško s Kranjsko vojvodina nemške države.

Madjari so bili avarsko marko zopet opustošili. Še le po bitki ob Liki so se morali oni umakniti čez Lito in Rabo v ogerske nižine. V vzhodni, prej avarski marki, nastanili so se zdaj nemški, največ bavarski plemiči, ki so si zidali tu gradove po gorah in ob rekah. Tudi na Kranjsko pride nemška gospoda. L. 974. je že znan prvi kranjski mejni grof, Poppo. Tudi cerkveni knezi so dobili znatna zemljišča in pravice, in sicer največ brižinski škofje, katerim je podaril cesar Oton II. l. 973. velika posestva ob Sori in Žabnici v Loški okolici. V pismih, s katerimi se je ta daritev vršila, bere se užé sedanje ime naše Krajine (Chreina Marcha), beseda razločno slovenska, čeravno jej nekateri izvira v keltščini iščejo.

Ko so dobili nemški škofje ta posestva v last, pošiljali so v deželo nekatere nemške naselnike. Ti so pa v teku stoletij med slovenskim ljudstvom pozabili svoje nemško narečje; le v Sorici so še do 19. stoletja nekateri nemško govorili. Škofje pa vendar niso mogli drugače kakor v slovenskem jeziku službe božje opravljati; zato je bil brižinski škof Abraham, ki se je v Loki mudil (menda okolo l. 1000 po Kr.) na slovenski jezik prestaviti dal nekatere molitve, katere je bil zasledil naš slovenski učenjak Kopitar in jih l. 1836. pod naslovom „glagolita Clozianus“ na svetlo spravil.

Kranjska je bila združena s Korotanom. Ta pa je bil l. 887—976. spojen z Bavarsko. L. 976. je pa cesar Oton II., ki je bil ravno takrat Vzhodno marko izročil Leo-

poldu Babenberškemu, ločil Korotan zopet od Bavarskega in ga dal vojvodi Henriku mlajšemu (stalno še le l. 995).

Kranjsko pod koroškimi vojvodi do bitke na moravskem polji (976—1278).

Dvorni in mejni grofje.

Za vlade koroških vojvodov je bilo na Kranjskem več grofov, ki so vladali po svojih markah in večih ali manjših obsegih. Prava Kranjska marka je bilo to, kaj je dandanes Gorenjsko. Tù je gospodaril od l. 989—1004. grof Waltilo, čegar posestvo je mejilo na zemljišče dvornega grofa (pfalcgrofa) Bernarda mej Ljubljano in Loko. Imenuje se pa v teh krajih še tretji grof Udalrik (1011). Prvi samostalni mejni grof Kranjski je bil pa Eberhard (1040). Marka isterska, ki je bila tudi pod višjo oblastjo korotansko, obsegala je poleg Istre še Notranjsko in nekaj Dolenjske. Nekaj dolenjske strani je pripadalo namreč k štajerski dolnji marki, to so bili kraji okoli Svibnjega in Radeč ter okolica ob Mirni. Prvi mejni grof isterski je Udalrik (1062—1070). Ko so se marke pod nemškimi knezi z nova probudile, dobimo vesti o najstarejših plemičih. To so Turjaški (Auerspergi, Urspergi), došli iz Švabskega. Svoje ime izvajajo od Tura (Auerochs), ki se je še pasil takrat po naših gorah; grb Turjaških ima tudi ture. Grofje turjaški so po tradiciji živeli užé l. 1016.; zgodovinsko dokazano pa užé v l. 1060. Enako stari so plemeniti rodovi Schärffenberg (Svibenjski), Gallenberg in Osterberg (Ostrovrharij).

Velikega pomena so bile pridobitve nemških škofij in oglejskega patrijarha. Brižinskim škofom so nemški cesarji podarjevali vedno nova zemljišča, n. pr. l. 1002. Strazišče, 1011. kmetije v Sori, kjer je bila Loka (Lonca) središče obširnih brižinskih posestev. Briženska škofija je dobila l. 1004. in 1011. Bled, grad in 30 kmetij. Te darove je nemški cesar pomagal z gozdi mej bohinjsko in dolinsko Savo. Tudi oglejska cerkev je dobila l. 1040. 30 kraljevskih kmetij.

Z l. 1000. začénjajo se prva zgodovinska poročila o glavnem mestu naše dežele. L. 1006. je bila velika kuga v Ljubljanskih predmestih, in je pobrala okoli 17.000 ljudi. Če tudi se temu številu do pičice verjeti ne more, vendar kaže, da je utegnila Ljubljana užé takrat dokaj velika biti, kar je postala po znatnej kupčiji. L. 1041. beremo užé, da je trgovec Peter Berlak ustanovil sirotišnico, l. 1073. pa trgovec Baldavic cerkev sv. Filipa (zdaj Frančiškanska cerkev). L. 1057. je romalo več stotin Ljubljančanov v Jeruzalem, da jih je pa na potu 150 padlo nekaj v arabsko sužnost, nekaj jih je pa bilo umorjenih.

Kranjska pod mnogimi vladarji.

Troje duhovniških vladarjev na Kranjskem smo užé omenili. Oglejska cerkev je dobila pa od cesarja še celo marko Kranjsko in Istersko (1077), ker je patrijarh grof Sigehard Pleien-ski zvesto stal na strani cesarja Henrika zoper nasprotnega kralja Rudolfa Švabskega. Vsled smrti očaka je imel nekaj časa ti marki Eppensteiner Henrik, a l. 1093. pa sta užé zopet v lasti oglejskega očaka. Vendar so poleg tega Kranjskega oblastnika imeli v lasti Ljubljano, Gorenjsko in Dolenjsko do Gorjancev sponheimski vojvode koroški. Grofje Andechs-Meran so si bili pa od Hrvatov priborili Kočevje, Metliko in Črnomelj. Ti grofje so dobili tudi Kranjsko in Istro kot državni fevd (1173). Ko so bili pa ti grofje l. 1209. pregnani, prepadli ste omenjeni marki zopet Ogleju. Tudi Metlika in Črnomelj ste bili l. 1228. podarjeni oglejskemu očaku. (Dalje prih.)